

VÝVOJ REŠTRUKTURALIZAČNÝCH A INSOLVENČNÝCH KONANÍ NA VO SVETE A NA SLOVENSKU POD VPLYVOM HOSPODÁRSKEJ KRÍZY

Kučák Marek *

ABSTRAKT

Svetová finančná kríza, ktorá zasiahla do chodu globálneho hospodárstva spôsobila nárast počtu bankrotov nielen vo finančnom sektore ale azda vo všetkých sektoroch výroby a služieb, hlavne v krajinách západnej Európy a Spojených štátov amerických. Článok sa zaoberá vplyvom hospodárskej krízy na počet insolvenčných a reštrukturalizačných konaní vo svete a na Slovensku, charakterom jej vplyvu na jednotlivé oblasti, trendy v procese reštrukturalizačného konania a hlavné bariéry ktoré obmedzujú úspešné vykonávanie reštrukturalizácie podnikov v kríze.

Kľúčové slová:

reštrukturalizácia, hospodárska kríza, vývoj, trendy

ABSTRACT

Global financial crisis which influenced the global economy caused increase in the number of bankruptcies not only in the financial sector but also in almost all of the sectors of production and services mainly in the Western Europe and United States of America. The paper deals with influence of economic crisis on the number of insolvency and restructuring actions in the world and in Slovakia, influence of its on the particular areas, trends in the process of destructuralization and main barriers which limits successful performance of restructuring the companies in crisis.

Key words:

restructuring, economic crisis, development, trends

*) Ing. Marek Kučák, Ul. 1.mája 32, 01026 Žilina, 041/ 513 6719, Marek.Kucak@fsi.uniza.

1 PRÁVNA REŠTRUKTURALIZÁCIA A JEJ DOPAD NA CHOD PODNIKU

V praxi je sa jedná o proces riadený súdom a správcom, ktorý sa vykonáva za účelom prevádzkového a finančného ozdravenia dlžníka, ktorý je v úpadku alebo mu hrozí úpadok. Ak sa podnik ocitne v úpadku (v dôsledku predĺženia, straty likvidity, insolvenčie...) súdne vymáhanie pohľadávok zo strany veriteľov má niekoľko negatívnych dopadov na chod podniku:

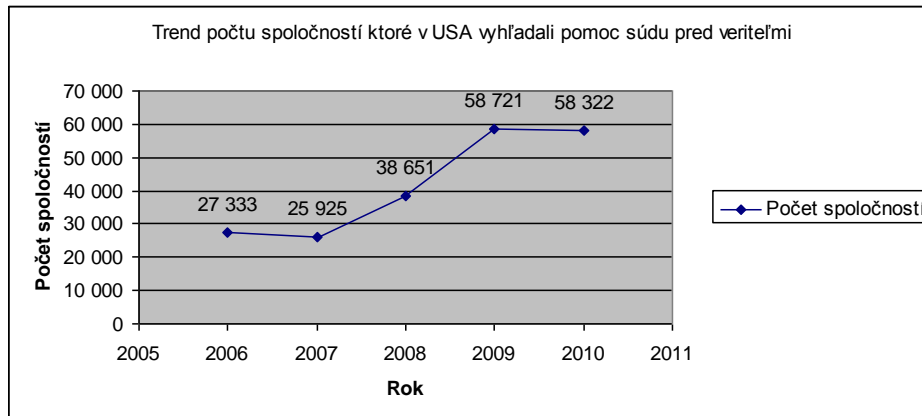
1. Manažment sa musí zaoberať súdnymi procesmi v prípade vymáhania pohľadávok, tento postup odčerpáva čas a energiu manažmentu v čase, keď sa podnik nachádza v problematickej situácii,
2. Proces súdneho vymáhania pohľadávok zo strany veriteľov komplikuje splácanie pohľadávok z dôvodu nákladov spojených s právnymi službami ako zo strany veriteľov, tak aj zo strany dlžníka.
3. Kapitál, ktorý je potrebný na ozdravenie podniku a investície sa využíva na splácanie záväzkov.

2 TRENDOVÁ ANALÝZA REŠTRUKTURALIZAČNÝCH A INSOLVENČNÝCH KONANÍ

Na hospodárenie podniku má vplyv viacero externých faktorov. Konkrétne externé faktory majú často vplyv len na určité odvetvia alebo ekonomiky. Vplyvom kombinácie negatívnych faktorov, napríklad počas hospodárskej krízy, sa množstvo podnikov dostáva do ťažkostí, ktoré sa odrazia na finančnom zdraví podniku. Mnoho podnikov sa následkom kumulácie faktorov počas hospodárskych kríz dostáva do stavu insolvenčie. Faktory ktoré majú počas hospodárskych kríz najväčší podiel na zhoršení finančného zdravia podniku sú pokles dopytu a rast ceny kapitálu. Pokles dopytu po výrobkoch a službách je spôsobený obavami obyvateľstva o budúcnosť a taktiež predražením úverovania domácností. Nárast cien kapitálu je taktiež spôsobený obavami o budúcnosť ktoré sú vyjadrené vyšším úročením a rizikovými prirážkami pri úverovaní podnikov. Tento jav je možné sledovať počas súčasnej hospodárskej a finančnej krízy.

2.1 GLOBÁLNE TRENDY VO VÝKONE REŠTRUKTURALIZÁCIE

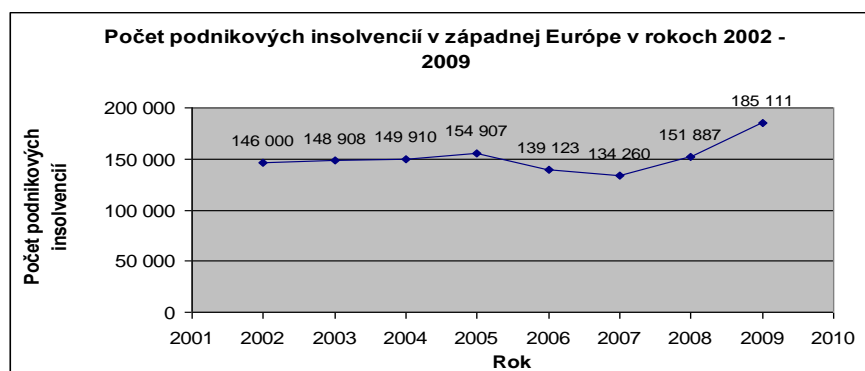
Pokles dopytu ako aj predraženie úverov mali významný vplyv na nárast insolvenčných konaní. Ako je zjavné z Obrázku 1, nárast počtu podnikov, ktoré v USA vyhľadali súdnu ochranu pred veriteľmi je skoro dvojnásobný oproti obdobiu pred začatím hypotekárnej krízy v roku 2007. Pri poklese dopytu musia podniky hrať svoje náklady prostredníctvom úverov. Ak je však úverovanie predražené alebo úplne nedostupné, podnik nie je schopný splácať svoje záväzky.

Obr. 1 Graf počtu spoločností, ktoré v USA požiadali o právnu ochranu pred veriteľmi v rokoch 2005 až 2011

(Zdroj: www.bankruptcydata.com)

Podobná situácia nastala v západnej Európe. Počet podnikových insolvencií začal rásť v roku 2007. Nárast však nebol tak markantný ako v USA, aj z dôvodu menšieho objemu spotrebných úverov a lepšieho exportného postavenia. Nárast bol však okolo 13% dva nasledujúce roky za sebou (Obrázok 2).

Obr. 2 Graf počet podnikových insolvencií v západnej Európe v rokoch 2002 až 2009

(Zdroj: [3])

Najviac boli postihnuté sektory, ktoré už pred hospodárskou a finančnou krízou zaznamenali problémy v rámci odvetvia z dôvodu lacnej konkurencie z ázijských krajín (napr. textilný priemysel) alebo z dôvodu nadbytočných kapacít (stavebníctvo, automobilový priemysel). [1] Podniky ktoré mali pred krízou problémy s financovaním svojich operácií a splácaním pohľadávok, sa pod vplyvom krízy dostali do fázy, kedy nemohli splácať svoje záväzky a stali sa insolventnými.

Podniková reštrukturalizácia zahŕňa veľké množstvo faktorov a politických stimulov hlavne počas finančných a hospodárskych kríz. Štýl a vykonávanie reštrukturalizačného práva a výkon samotnej reštrukturalizácie sa líši v závislosti od právneho systému krajiny a jej hospodárskeho postavenia. Dajú sa však určiť všeobecné

trendy v procese reštrukturalizácie, ktoré sú zamerané na zefektívnenie procesu. Podľa štúdie Pomerleana a Shawa [2] vykonanej pre svetovú banku, po krízových udalostiach ako napríklad juhoázijská finančná kríza, či finančná kríza v Južnej Amerike (default Argentíny), sú najvýznamnejšie tieto faktory [2]:

- **Efektívny insolvenčný systém** – rozvoj prístupu nielen súdneho ale aj mimosúdneho vyrovnania pohľadávok, ktorý je so súdnym priamo prepojený – účelom je zníženie nákladov na reštrukturalizáciu
- **Adekvátne kapacity na absorpciu strát** – zo strany štátu, podnikateľských a obchodných združení a samotných podnikov ale vyvarovanie sa garancii stratových aktív zo strany štátu (kritizovaný krok západných vlád hlavne počas garancie stratových aktív finančných inštitúcií počas súčasnej finančnej krízy, takzvaná privatizácia strát)
- **Dostatočný rámcový postup pri motivácii vstupu do reštrukturalizačného konania** – adekvátne účtovné, klasifikačné a provízne pravidlá (hlavne dostatočná klasifikácia dlhov, ktorá zapríčiňuje vstup podnikov do reštrukturalizácie v lepšej kondícii). Sprísnenie právnych systémov, ktoré budú môcť garantovať, že podkapitalizované inštitúcie sú spravované v disciplinovanom režime (znižujú riziko pre banky) a motivovať tak banky participovať na procese rekapitalizácie dlhov.
- **Limitovaná rola bánk a štátu** – banky a správčovské spoločnosti by mali byť využité na finančnú reštrukturalizáciu ale nie na operačnú (strategickú a prevádzkovú) reštrukturalizáciu. Z hľadiska operačnej reštrukturalizácie je vhodné zapájať investorov z vonkajšieho prostredia so skúsenosťami v danom odvetví.
- **Objektívny spôsob prihlasovania pohľadávok a ich kompenzácia** – v prípade aktív, ktoré nie je možné jednoducho odpredať (stratové v konkrétnom čase, politické dôvody atď.) by malo byť umožnené vytvárať súkromno-verejné partnerstvá za týmto účelom.
- **Corporate governance a iné formy riadenia** – Zapojenie jednotlivých účastníkov reštrukturalizácie (vlastníci, veritelia, vláda, súdy, zamestnanci, banky...) v procese corporate governance by malo byť zohľadnené v reštrukturalizačnom pláne

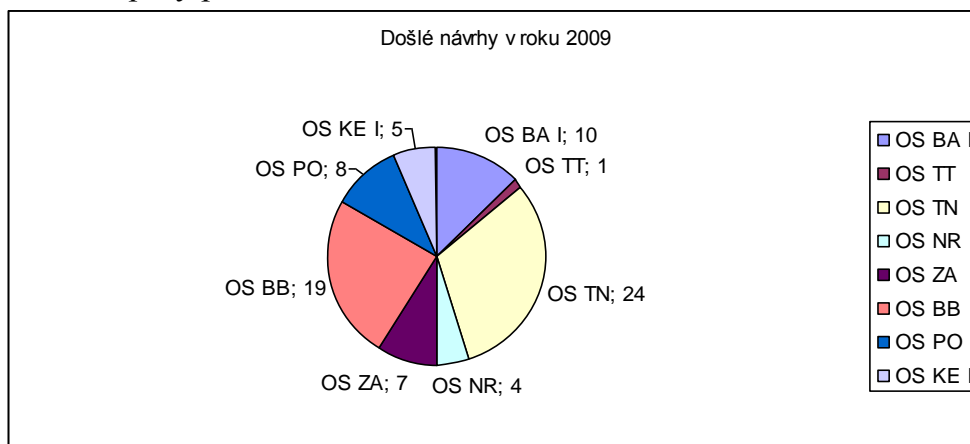
2.2 VÝVOJ REŠTRUKTURALIZAČNÝCH KONANÍ NA SLOVENSKU

Od začiatku krízy na Slovensku nastal rastový trend reštrukturalizačných konaní. Zatiaľ čo v roku 2008 bol zaznamenaný nárast návrhov o reštrukturalizačné konanie vo výške 66% (Tabuľka 1), oproti stavu z predošlého roku, v čase kulminácie hospodárskej krízy v roku 2009, bol nárast o 420%.

*Tab. 1 Počet zaslaných návrhov, povolených a ukončených reštrukturalizačných konaní v rokoch 2007 až 2010
(Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR)*

	2007	2008	2009	1. polrok 2010
Zaslané návrhy	9	15	78	60
Povolené	8	10	58	54
Skončené	0	11	15	26

Čo sa týka regionálneho rozdelenia jednotlivých požiadaviek na reštrukturalizáciu, najviac zaslaných návrhov na reštrukturalizáciu v roku 2009 bol z Trnavského kraja. Podniky v Trnavskom kraji zaslali v tomto roku celkovo 24 návrhov, čo bolo 30% z celkového počtu návrhov. Za ním nasleduje Banskobystrický kraj, v rámci ktorého bolo zaslaných 19 návrhov, čo tvorilo 24% z celkového počtu. Údaje z roku 2010 sú k dispozícii len za prvý polrok.

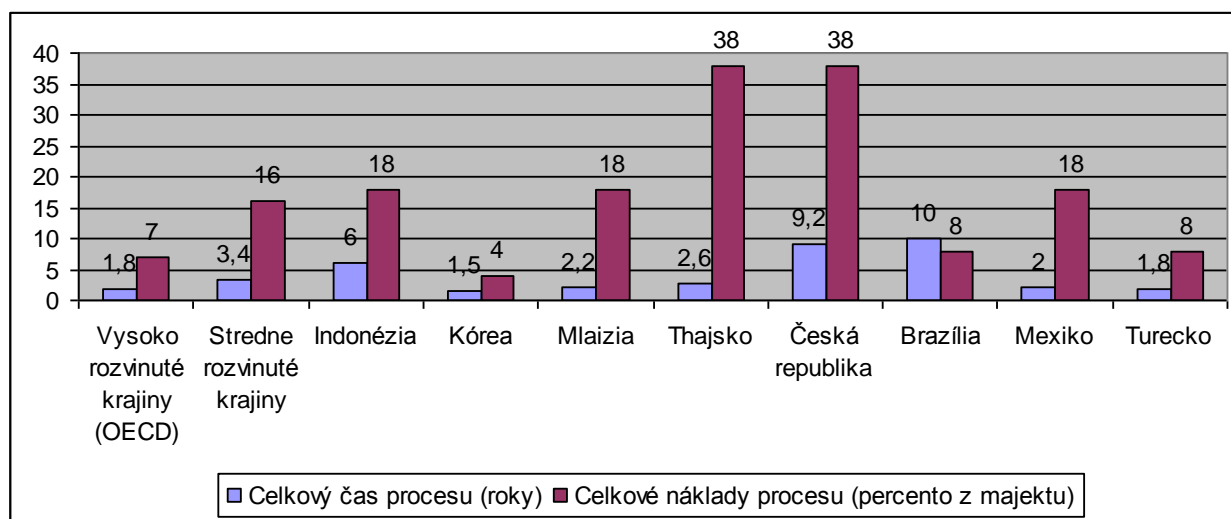

Obr. 3 Graf podielu regiónov na celkovom počte podaných návrhov reštrukturalizácie v SR v roku 2009 (Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR)

Slovenské podniky (ale aj podniky vyspelých ekonomík) boli zaskočené rýchlym nástupom krízy. Slovenská ekonomika prechádza od transformácie na trhovú ekonomiku prvou hospodársku krízou spôsobenou v dôsledku ekonomického cyklu. Prudký nárast reštrukturalizačných konaní v porovnaní s ekonomikami s historicky bohatšími skúsenosťami v oblasti riadenia počas hospodárskych kríz, je dôsledkom neskúsenosti a nepripravenosti slovenských manažérov. Určitý vplyv má aj orientácia Slovenskej ekonomiky, ktorú ovplyvňuje dopyt našich zahraničných obchodných partnerov. Zanedbanie riešenia problematiky sa taktiež prezentuje v nedostatku literatúry a informácií o praktickom krízovom riadení podnikov. Je preto zjavná potreba riešenia problematiky krízového riadenia podnikov po praktickej ale aj teoretickej stránke, ktorá by poskytla manažérom a záujemcom o krízové riadenie podnikov dostatočné znalosti, techniky a nástroje ich riešenia.

2.3 NÁKLADY A DĹŽKA TRVANIA PRÁVNEJ REŠTRUKTURALIZÁCIE

Podnik v procese reštrukturalizácie získa čas a dočasné oslobodenie od tlaku veriteľov na podnik. Toto obdobie musí byť vhodne zužitkované, aby sa naplnili predpoklady reštrukturalizácie – pokračovanie funkcie subjektu ako podnikateľskej entity a zároveň aby boli v čo najväčšej možnej miere uspokojené požiadavky veriteľov. Na druhej strane, reštrukturalizačné konanie nesie so sebou aj zložku nákladov, ktoré proces predražujú. Na jednej strane proces reštrukturalizácie vytvára priestor pre konsolidáciu podnikových činností a financií, na druhej strane vyžaduje proces dodatočné náklady ktoré robia proces reštrukturalizácie nie vždy efektívnym vo vzťahu ako k dlžníkom, tak aj k veriteľom. Náklady procesu a jeho trvanie ovplyvňuje objektívnych a subjektívnych faktorov. Objektívne faktory súvisia napríklad s jednoznačnosťou právneho rámca reštrukturalizácie, kapacít podieľajúcich sa na právnej stránke reštrukturalizácie, povedomia manažérskych tímov o krízovom riadení podniku alebo stavu makroekonomického prostredia. Faktory subjektívne vyplývajú z charakteristík konkrétneho podniku a druhu podnikania, ktorému sa podnik venuje. Efektivita insolvenčných systémov sa v jednotlivých krajinách líši, tak ako sa líšia objektívne faktory ovplyvňujúce proces reštrukturalizácie. Rozdiel medzi jednotlivými krajinami je znázornený na Obrázku 4.

Obr. 4 Graf efektivity insolvenčných systémov vo vybraných svetových regiónoch (Zdroj: Svetová banka, 2003)

Prioritou zefektívnenia reštrukturalizačných konaní je vytvorenie podmienok pre zlacnenie reštrukturalizačných konaní. Zlacnenie by proces reštrukturalizácie spravilo atraktívnejší pre všetky zúčastnené strany. Zvýšil by sa tak počet podnikov ozdravených reštrukturalizáciou na úkor likvidovaných podnikov. Časový rámec je taktiež dôležitý. Veritelia a banky nie sú ochotné podieľať sa na procesoch ktoré trvajú niekoľko rokov a nesú so sebou značné úsilie, vrátane súdnych konaní a prikláňajú sa k rýchlej ale menej

výnosnej a menej náročnej likvidácii podniku. Ako je vidieť na Obrázku 4, v Českej republike, ktorej ekonomika je porovnateľná s našou, sú reštrukturalizácie drahé a zdĺhavé. Kroky pre zlepšenie by preto mali byť v oblasti zrýchlenia a zlacnenia reštrukturalizačných konaní, vrátane mimosúdnej reštrukturalizácie.

3 ZÁVER

Finančná a hospodárske kríza, ktorá sa prejavila pod vplyvom praskajúcej bubliny na finančných trhoch zasiahla veľmi prudko finančný systém nielen vyspelých krajín ale aj svetový finančný systém ako celok. Keďže zvyšok hospodárskeho systému je na systéme finančnom závislý, kríza sa preniesla na globálny hospodársky systém, čo malo za následok zvýšenie nestability globálnej ekonomiky a zvýšenie nedôvery v podnikanie a spotrebu v globálnom meradle. Súčasná hospodárska kríza sa prejavila ako dôsledok:

- nestability finančného sektoru vyspelých krajín, ktorý sa odpútal od reálnej ekonomiky,
- centralizácie finančnej moci v úzkom kruhu vybraných finančných spoločností,
- ochote štátu prevziať na seba zodpovednosť za riziko súkromného sektoru aj za cenu prenosu bubliny do fiškálnej sféry.

V tomto prostredí nastáva hlboká nedôvera nielen voči finančnému sektoru ale aj hospodárstvu ako celku. Nárast reštrukturalizačných konaní bol preto prudký hlavne v štátoch západnej Európy a Spojených štátov z dôvodu vysokej zadlženosti obyvateľstva a veľkému objemu spotreby, ktorá bola náhle obmedzená. Na Slovensku došlo k veľmi prudkému nárastu počtu žiadostí o reštrukturalizačné konanie. Dôvodom tejto reštrukturalizačnej explózie je hlavne:

1. Neskúsenosť slovenských manažérov s riadením podniku počas turbulentných období – jedná sa o prvú hospodársku krízu po konverzii ekonomiky na trhovú,
2. Orientácia slovenskej ekonomiky – keďže slovenská ekonomika je exportne orientovaná hlavne na krajiny eurozóny, obmedzenie spotreby v tomto regióne sa odrazilo na produkcii slovenských podnikov. Rovnako aj štruktúra slovenského exportu pozostávajúca hlavne z artiklov automobilového, elektrotechnického a strojárenského priemyslu spotrebného charakteru.

Špecifikom reštrukturalizačných konaní v regióne strednej Európy je ich zdĺhavosť a predraženosť, čo znižuje ich efektivitu a v prípade veľkého počtu podaných návrhov je náročné vyhovieť všetkým žiadateľom, ktorí podajú návrh na začatie reštrukturalizačného konania. Nárast žiadostí o 420% ako tomu bolo v roku 2009 vyžaduje zvýšenie kapacít na iba na spracovanie návrhov 5,2 násobne behom jedného roka, neberúc do úvahy kapacity potrebné na úspešný chod a ukončenie reštrukturalizácie. Je potrebné vytvoriť systém, ktorý sa nebude spoliehať iba na právnu formu reštrukturalizácie ale vytvorí priestor pre mimosúdne riešenie problémov insolventných podnikov a ich veriteľov a ozdravenie podnikov. Tento krok bude vyžadovať ucelenú koncepciu prípravy odborníkov na právnu, finančnú a manažérsku stránku ozdravenia podnikov ako súdnu, tak aj mimosúdnou

cestou. Rovnako bude potrebný funkčný model, ktorý bude zahŕňať podniky v kríze, veriteľov a profesionálov z oblasti krízového riadenia a ozdravovania podnikov.

LITERATÚRA

- [1] KUČÁK, M. 2009. *Vplyv hospodárskej krízy na podniky a podnikanie*. Zborník – seminár Hospodárska kríza očami zainteresovaných. Žilina : Fakulta špeciálneho inžinierstva – katedra krízového manažmentu, 2009. Dostupné na: http://podnikyvkrize.sk/vplyv_na_pod.htm
- [2] POMERLEANO, M. – SHAW, W. 2005. *Corporate Restructuring - Lessons from Experience*. Washington : International Bank for Reconstruction and Development, 2005. 382 s. ISBN 0-8213-5928-2.
- [3] REŽŇÁKOVÁ, M. 2010. *Řízení platební schopnosti podniku*, Praha : Grada Publishing a.s., 2010. 191 s. ISBN 978-80-247-3441-5.

Článok recenzoval:
doc. Ing. Jozef Klučka, PhD